

libertijn

Humanistisch jeugd-
en jongerenblad

redactie-adres:
Postjeskade 43 I
Amsterdam 17

Postgiro: 13.82.77.7

redactie:
Marie Westeneng
Hans van Weely

eindredactie:
Arnold van Hees
Thea van Beek

abonnementsprijs:
f 5,75 per jaar
(voor donateurs méér)
losse nummers 65 cent

advertentietarief
op aanvraag

1e jaargang nr. 8
september 1967

verschijnt maandelijks

Comité voor de Vrede 1961, Oosterstraat 12, Hoogkerk (Gr.), Postgiro 1112200.

Aktiegroep Vietnam, Belieslaan 1, Heiloo (N.H.), Postgiro 1263483.

Stichting Geweldloze Weerbaarheid, Potgieterweg 16, Heiloo (N.H.).

Zij, die zich na 1 juli voor de rest van 1967 op Libertijn abonneren hoeven slechts f 3,75 te betalen!

Als er mensen in de omgeving van Bergen op Zoom — Roosendaal zijn tussen de 15 en 25 jaar, die zouden willen deelnemen aan een discussiegroep in deze streek, laat hij of zij even een briefkaartje schrijven aan het sekretariaat van de Werkgroep Jeugd- en Jongeren, Postbus 114 te Utrecht.

REDAKTIONEEL

Kopij moet vóór de eerste van iedere maand ingezonden zijn. De redactie gaat over tot plaatsing van de ingezonden kopij, doch de schrijver is verantwoordelijk voor z'n produkt. Het is ook mogelijk illustraties in te zenden.

Wij verzoeken een ieder, eventuele adreswijzigingen of onjuistheden tijdig aan ons door te geven.

Libertijn biedt gelegenheid tot het plaatsen van „kleine” advertenties, tarief bij redactie verkrijgbaar.

Prof. mr. A. D. Belinfante

De verloederling van de burgerij

Gesprek met prof. mr. A. D. Belinfante over medezeggenschap. Een interessant en aktueel probleem.

Een beetje diepzinnige benadering door professor Belinfante, met Marie Westeneng aan de hand.

Prof. Belinfante is erg geleerd, maar toch kan hij heel gezellig praten over allerlei ingewikkelde problemen. Dat blijkt ook uit zijn publikaties zoals „De burger en zijn staat” (Nauta reeks) en „Vrijheid van demonstratie” (serie bestuurskundige bouwstenen; beide: Samson, Alphen a.d. Rijn).

Velen zullen hem kennen als televisierechter. Hij heeft met vrijheidsstrafrecht echter niets (meer) te maken, al zal bij veel mensen die indruk gewekt zijn, maar houdt zich tegenwoordig voornamelijk bezig met bestuursrecht.

Vroeger hield hij zich o.a. bezig met het internationale verkeersrecht.

Van zijn minder in het openbaar komende activiteiten zijn de belangrijkste: hoogleraar in het administratief- en staatsrecht, pro-rector van de universiteit van Amsterdam, voorzitter van „Humanitas” en lid van de S.E.R.

Daarnaast vindt hij gelegenheid om echtgenoot en huisvader te zijn in zijn gezin met vier kinderen. Een aardige man, met een fijne instelling, dié een bemoedigende invloed heeft als hij met je praat.

Medezeggenschap is op het ogenblik een probleem. In de politiek, in het bedrijfsleven en (in kleinere vorm): op scholen. In de politiek blijkt dat duidelijk uit het ontstaan van D'66, in het bedrijfsleven blijkt dat hoewel niet zó sterk, uit het verlangen naar winstdeling enz. Politieke medezeggenschap is het interessantst, voor ons het dichtst bij huis.

Een vraag is, waar die plotselinge behoefte aan „meedoen” vandaan komt. Het is duidelijk dat de jongeren hier de belangrijkste rol spelen. Die jongeren zijn een voornamelijk na-oorlogse jeugd, die uitsluitend geleefd heeft in een nieuwe periode. De tweede wereldoorlog was de laatste in z'n soort en heeft de periode, waarin onze ouders opgroeiden, potdicht afgesloten. Er is een grote materiële welstand, er is uitgebreid onderwijs (gemiddeld zit je tot je 17e op school). De omstandigheden zijn er klaar voor dat we niet meer willoos de besluiten uitvoeren die boven onze hoofden genomen worden, iets, waartoe onze ouders nog wel geneigd waren.

Als die na-oorlogse kinderen zo'n beetje van school komen, hebben ze meer dan genoeg van de patriarchale sfeer die te genieten valt in deze samenleving: juist op school vaak zo duidelijk. Zij scheppen „Provo”. Dit is alleen maar positief te noemen. Kenmerken zijn: ordeeloosheid, geweldloosheid. Juist dit zijn de grootste vijanden van gezag en gezagshandhaving.

In een goed georganiseerde staat heerst orde en in kritieke gevallen wordt die orde gehandhaafd door geweld: straffen voor overtredingen en misdrijven. Regeerders zijn verantwoordelijk voor wat er gebeurt in de massa, de maatschappij, en zij mogen en moeten dus geweld gebruiken als de boel plotseling uit de hand loopt.

Onderdanen mogen en moeten zo volkomen mogelijk leven: ondernemen, beslissen, kritiseren moeten ze als het nodig is en ze het kunnen. Nu zou het wel erg kleinerend zijn als een regering belemmerde dat een volk zich eerlijk uitte. En hoeveel onderdanen laten zich niet kleineren?

Een groot, log, onvolledig, verouderd regeringsapparaat blijft door dik en dun gehandhaafd terwijl een kwieke, verantwoorde (misschien duurdere) methode van besturen toch te vinden moet zijn. Het gebruik van het referendum is daarvan een pracht voorbeeld. Als bezwaar klinkt vaak: het is onmogelijk om aan

woord van de week

orgaan van de
humanistische luisterkring

verschijnt wekelijks

abonnement: f 6,— p. jaar

administratie: postbus 114
te utrecht

tel.: 030-24641, postgiro 58

Bij humanisten worden de blote feiten uit de doeken gedaan.

Militairen: groengerokte warhoofden (war = oorlog).

Iedereen is een maan en heeft een donkere zijde die hij nooit aan iemand laat zien.

Gelezen in Aula A88 - Problemen der hedendaagse erotiek pagina 224/225.

Charlotte Köhn-Behrens citeert de kultuurhistorikus Egon Friedell:

Twistzucht, schimpzucht, hebzucht en omkoopbaarheid, ijdelheid en grootspraak, luiheid en lichtvaardigheid, wraakzucht, trouweloosheid en leedvermaak waren berucht en spreekwoordelijk (bij de Grieken). Bijzonder ontwikkeld waren leugenachtigheid en wreedheid, zegt Friedell en hij konstateert niet zonder humor dat nooit een griekse humaniteit heeft bestaan. Hij ziet derhalve een pikante ironie van kultuurgeschiedenis in de omstandigheid „dat de eerste moderne mensen die weer bewust naar de oudheid teruggrepen, zich humanisten noemden”.

H. J. Scholten jr., Zeist

Het kan zo volstrekt

*Het kan zo volstrekt zonder betekenis zijn
als ik loop door de stad
met de regen in mijn kraag*

*Dat ik denk
roerend moet het zijn te sterven
op een vierkante meter asfalt
zonder de scooter nog eens gerepareerd
of de betekenis van
stoplichten te hebben begrepen*

*Immers ik zal ze nooit veel zeggen
de mensen weggedoken in
hun stropdas
En zo volstrekt zonder betekenis blijven
als de bijles die
ik eens had willen geven
aan een ongehoorzaam meisje*

Hans van Weely

politiek ongeschoolden een mening te vragen over een politiek probleem. Ongetwijfeld is dit waar. Neem echter in overweging dat een burger zijn eigen beroep heeft. Hij is dus geen vak-politikus maar ondanks dat heeft hij een mening. Waarom dus geen referendum over een eenvoudige, zeer praktische politieke kwestie. Het is niet ingewikkeld om te antwoorden op de vraag: wat moet er eerst gebeuren: het verkeer omgooien of de belasting omlaag? (zoals in Zweden gebeurd is). Zo'n referendum is hier ook mogelijk. Het is althans de moeite van een proefneming waard. Jammer dat het nog niet gebeurt.

Het kan de regering niet ontzegd worden, dat ze ons er een beetje bij haalt: de televisie-uitzendingen van kamerdebatten maken de verhouding tussen overheid en burgers wat gunstiger. De televisie heeft in een nacht van Schmelzer echter een negatief effect. Langdradige heibel, die wel onvermijdelijk is, maakt in een televisie-uitzending de politiek afstotend en de kijkers worden juist onverschillig. Dat is nu het nadeel van zo'n televisie-relaas: de meedenkende burger wordt aan z'n lot overgelaten. Hij kan denken wat hij wil, praten mag hij ook, maar mag hij ook doen wat hij wil? Het is niet altijd mogelijk zonder a-sociaal te zijn.

Maar ik zie het schadelijke niet in van een neon-bord met „Nederland ontwapent” in een Goois weiland, of een troep jongens op de Dam met een stuntje (prof. Belinfante ook niet). De gedachten van de burger komen zelden tot uiting op de juiste plaats. Een partij kun je kiezen. Maar de minister komt uit de lucht vallen, evenals trouwens de burgemeester.

Maar we zijn ook wel aartslui. Ik zou de jongens, die het niet eens zijn met de hoogbouw wijken en die daarom de in het stadhuis gereedliggende bouwplannen geregeld bestuderen, graag op de borrel willen hebben; het zou een voordelig partijtje worden.

Waarom is dit gesprek gevoerd, waarom is dit stukje geschreven?

Omdat het goed is om de symptomen te herleiden tot we een juist beeld hebben van de kwaal en zijn oorzaken. Burgerij en overheid zitten in een isolement. Beide moeten uitbreken.

In de steeds dichter bevolkte maatschappij wordt steeds meer, steeds volkomener georganiseerd. Daardoor wordt de afhankelijkheid van de burgers onderling en t.a.v. de overheid steeds groter. De individuele mens heeft niet zo'n belangrijk stempel meer op de gang van zaken, en ook het belang van het individu wordt ontkend. Denk aan voedselvoorziening, openbaar vervoer, blok-verwarming: individuele invloed is onmogelijk.

Om nu de organisatie in de hand te houden, d.w.z. tot het noodzakelijke te beperken, moet de orde soms welbewust eens verstoord worden.

Willen we niet platgedrukt worden door een organisatie die ontworpen is voor ons eigen belang, die echter niet met mensen doch met factoren rekening houdt; willen we niet en masse ontslagen worden; willen we niet krepere aan het front; dan moeten we weloverwogen onze eigen zin doen tegen alles in.

Als humanisten leveren we, in groepsverband, een tegenwicht aan de overorganisatie. Er komt weer zendtijd voor de humanisten op zondagmorgen; buitenkerkelijke dienstplichtigen kunnen zonder speciale vergunning de priester en de dominee op zondag alleen laten zitten. Maar de massale kleurloosheid in ons leven blijft dreigen. „Ondanks” de kleurentelevisie.

Marie Westeneng

libertijn

f 5,75
per jaar

postgiro
13.82.77.7

Deelname

oproep jongerenstudiedag 1967

WAT HEBBEN JONGEREN TE ZEGGEN?

„Hoe kan de jonge generatie op eigen wijze gezicht, vorm en inhoud geven aan het humanisme en hoe kan zij van daaruit deel nemen aan de samenleving?“

Deze vragen zullen aan de orde komen op de jongerenstudiedag 1967 van het Humanistisch Verbond. Zo'n dag wordt jaarlijks belegd door de werkgroep Jeugd en Jongeren van het Verbond en is in de eerste plaats bedoeld voor de bestuursleden e.a. van de jongerengroepen en de jongerencontactpersonen uit de gemeenschappen. Niet alleen zij, maar ook alle andere jongeren zijn welkom, als zij geïnteresseerd zijn in een eigentijdse vormgeving en inhoud van het humanisme.

Met het thema „deelname“ is aansluiting gezocht bij de binnen het Verbond op gang komende discussie. Zo werd op het laatste Verbondscongres gepraat over Plaats en Taak van het Humanistisch Verbond in de Nederlandse Samenleving. Tijdens dit congres werd een voorstel aangenomen waarin o.m. werd gevraagd naar beleidsnota's over de diverse werkterreinen van het Verbond. Dit worden hoofdbestuursnota's, maar zij worden voorbereid door de verschillende commissies en werkgroepen. Ook de werkgroep Jeugd en Jongeren beraadt zich over de bouwstenen voor een dergelijke nota, maar wil dit niet doen zonder te weten wat er onder de jongeren leeft. Dit gaat naar verschillende kanten: zowel plaatselijk als landelijk, zowel binnen eigen huis als naar buiten toe. In het bijzonder gaat het daarbij om datgene wat door jonge mensen in en om het Verbond kan worden gedaan en welke rol het Verbond hierin zou moeten spelen.

De werkgroep wil deze studiedag zo efficiënt mogelijk maken. Daarom verzoekt zij *alle* jongeren in en om het humanisme dringend de onderwerpen die men graag in dit kader besproken zou zien puntsgewijs op te schrijven.

Men zende ze daarna, maar vóór vrijdag 6 oktober a.s. aan het secretariaat van de werkgroep J. en J., Marathonweg 71, Amsterdam.

Enkele punten bij wijze van voorbeeld zijn:

in Haarlem nemen enkele jonge humanisten intensief deel aan allerlei activiteiten van de Moderne Jeugdraad en aangesloten organisaties;

in Arnhem, Assen en Steenwijk heeft men contacten met de aldaar gelegerde militairen;

in Eindhoven zochten een aantal burgerdienstplichtigen contact met het H.V.;

Rotterdam bouwde uitgebreide sociëteitsactiviteiten op.

Zo zijn er nog wel meer punten te noemen. Waar het nu om gaat is de vraag of er nog andere activiteiten zijn, die zeer concreet en reëel uitgevoerd kunnen worden. Daarbij is het dan ook een vraag of dit alleen plaatselijk moet? zouden er wellicht ook landelijke activiteiten zijn en zouden er ook mensen gevonden kunnen worden, die daaraan mee zouden kunnen en willen werken? Ook is er de mogelijkheid dat er bepaalde zaken zijn, waarvan men meent dat ze beter kunnen worden nagelaten.

De vraag om hierover puntsgewijs te schrijven aan het secretariaat van de werkgroep is een oproep die uitgaat naar *alle* in het humanisme geïnteresseerde jonge mensen, ongeacht lid of bestuurslid van een of andere humanistische groepering. Het woord is nu aan jullie. Binnenkort zal een samenvattend overzicht van de reacties — hopelijk vele — worden gepubliceerd. Ook wordt dan bekend gemaakt hoe men zich aan kan melden voor de jongerenstudiedag 1967 en op welke wijze de onderwerpen aan de orde zullen worden gesteld. De studiedag wordt gehouden op 11 november a.s. in Utrecht, een datum om vast te noteren.

H.J.B. Arnhem hokt in een krot

Zaterdag 16 september is met veel feestgedruis de hokage geopend van de Arnhemse H.J.B., die zij mochten betrekken in een half afgebroken krot in 't centrum van de stad. Voor zover het mogelijk was hebben ze de ruimte aardig aangekleed. Er staat zelfs een soort bar in doch toen wij zondags binnen kwamen vallen werd er geen glas geschonken maar tomatensoep met brood gegeten, wat ook prima smaakte.

Wij hopen dat ze er nog veel plezier van mogen beleven en spoedig een modernere behuizing krijgen. Wat die soep betreft, zwervende en hongerige H.J.B.-ers weten nu waar ze terecht kunnen. Adres: Oeverstraat 38.

Jongerengroep Vlaardingen †

De Vlaardingse humanistische jongerengroep die tot voor kort het hoofd boven water probeerde te houden is ten ondergegaan. De tent moest gesloten worden bij gebrek aan alles en vooral aan belangstelling. Dergelijke gevallen zijn ten eerste te betreuren en is een waarschuwing voor anderen.

Technisch student, oud 19 jaar, zou graag een correspondentie beginnen in het Frans met Hollands meisje. Heeft interesse voor humanisme, Franse literatuur en sociologie.

Naam en adres: Moncef Ben Salem, Rue Ben Drif, Impasse du Bien, 5 - Tunis.

UTOPIA Bergen...

Spel met de toekomst

Het was een eksperiment. Een geslaagd eksperiment, dat zich de derde week van augustus afspeelde op de volkshogeschool „de Zandhoeve” in Bergen. Zeven jonge denkers, ieder op zijn terrein met een visie op de toekomst. Maar ook nog zestien kursisten, die hun denkbeelden en kritiek niet voor zich hielden. Een zeer gevarieerd gezelschap jonge mensen, dat zich na afloop van deze week zeker geen afgerond beeld van het jaar 2000 verworven had. Een teleurstelling? Integendeel; het werkt heel inspirerend, te constateren, dat de toekomstige samenleving, hoe die er ook mag uitzien, door de mens zelf gemaakt wordt!

Voor humanisten niets nieuws, misschien, maar we zien het feit in de huidige stormachtige ontwikkelingen gemakkelijker over het hoofd! In onze jongerengroepen lijkt het denken over de toekomst niet misplaatst. Samen, vooral samen met andersdenkenden, de toekomst te bezien, blijkt het besef te versterken, dat we het ook samen zullen moeten doen!

Het denken, als menselijke functie om problemen op te lossen, ontwikkelt zich volgens Herman Cohen naar nieuwe vormen. Het verzamelen van gegevens en indrukken, het leren, gebeurt bewust en kan in de toekomst zeker op verscheidene wijzen effectiever plaatsvinden, zoals met leermachines en geheugenpillen. De verifikatie, het op waarheid onderzoeken van het denkwerk, zal met computers eveneens versneld kunnen worden. Maar van de tussenliggende, onbewuste, fase van het denkproces is nog weinig bekend. Van groot belang lijkt in dit verband het onderzoek van het dromen, dat het denken in zijn volledig onbewuste vorm is. Met biochemische middelen als LSD zijn op het gebied van het denken reeds opmerkelijke resultaten verkregen. Cohen benadrukte, dat de „protestantse ethiek” verarmend werkt op ons creatief denkvermogen. Meer aandacht voor de persoonlijkheidsvorming is noodzakelijk, willen wij in de toekomst als complete mensen, bewust en onbewust, kunnen leven.

Het onderwijs heeft tot nu toe weinig ruimte gelaten voor persoonlijkheidsvorming. Dit komt, volgens Rob Gras, omdat de school primair op kennisoverdracht gericht was. Er dreigt nu een maatschappij te groeien, die geheel door het intellect wordt beheerst. Om zo'n technokratie te voorkomen, zal het onderwijs zich tevens moeten richten op het ontwikkelen van sociale en expressieve vaardigheden. Er zijn echter economische, strategische en intellectuele belangen, die zich tegen een dergelijke funktiewijziging van het onderwijs verzetten. Een stap in de goede richting zou al zijn het doorbreken van de gesloten structuur van het onderwijs, door het bestuur in handen te leggen van een belangengemeenschap, los staand van de kring der docenten. De toekomstige ontwikkeling van wetenschap en techniek wordt bepaald door de wetenschapsmensen zelf. Het ware wenselijk, deze experts in de toekomst zich te laten verantwoorden tegenover de

rest van de maatschappij.

De wetenschappelijk-technische ontwikkeling leidt naar bureaucratie, was het standpunt van Kees Egas betreffende politiek en democratie. Daarom moeten we de bureaucratie democratiseren. Er is een hervorming van de maatschappelijke orde nodig, om de democratie beter te laten functioneren. Het z.g. evangelisch radikalisme stelt als eisen: een gerichtheid op technifikatie, toename van de basisproductie en democratisering van het kapitaal; meer speelruimte in opleiding en praktijk en een mondiaal, wereldomvattend mensbeeld. Indien op grond van de bestaande partijen geen hergroepering tot stand blijkt te kunnen komen, bijv. radikaal tegenover behoudend, dan zal dit door nieuwe partijen, zoals D'66 bewerkstelligd moeten worden. Waarachtige democratisering is, zowel nationaal als internationaal, een noodzaak voor de samenleving van de toekomst. Dat dit mondiaal denken slechts mogelijk zou zijn op grond van een radikaal-evangelische, dus niet los van het Christendom staande, geest is een opvatting van Egas, waar we toch wel een vraagteken achter willen plaatsen...

De toekomst van godsdienst en kerk werd door René Eybersen gezet in het licht van de religieuze notie, het besef van iets bovenmenselijks, een ideaal, het verlangen naar het onsterfelijke. Het is niet waarschijnlijk, dat de mens dit religieuze besef verliest. Het Christendom is één antwoord op dat religieus besef, als vrijwillige keuze. De Christelijke gemeenschap heeft zich bij zijn stichting maatstaven gesteld en heeft als functie de korrektie van het individu, dat uit zwakheid fouten maakt. Wanneer in die organisatie echter de Christelijke maatstaven en waarden niet functioneren, dan is het beter, dat ze verdwijnt. Eybersen pleit voor een meer provocerende rol van de Christenen en een politiek engagement, omdat dit laatste immers het vestigen van waarden voor de toekomstige samenleving behelst, hoewel hij niet zo sterk als Egas de nadruk legde op het mondiaal denken.

De verhouding tussen arme en rijke landen onttrekt zich moeilijk aan een mondiale benadering. Frits Moll gaf een realistische schets van de feodale structuur, waarin de arme landen zich bevinden. Het verdwijnen van het grootgrondbezit en andere machtskonsentraties is een voorwaarde om tot ontwikkeling te kunnen komen. Dit druist veelal in tegen de belangen van de rijke landen en er zal een grondige mentaliteitsverandering in het Westen nodig zijn, om nieuwe botsingen te voorkomen. De arme volkeren zullen door zich af te zetten tegen de rijke landen een gevoel van eigenwaarde en een materialistische instelling moeten aankweken, beide vreemd aan hun gedragspatroon, maar noodzakelijk om de berusting te doorbreken. In deze ontwikkeling zijn de leiders van die volkeren van doorslaggevend belang. Wanneer de bestaande welvaartsverschillen in het emotionele, racistische vlak getrokken worden, dan zou dit de wereldvrede ernstig in ge-

vaar kunnen brengen!

De arme landen moeten door jaloezie op de rijke landen tot arbeiden geprikkeld worden, terwijl ironisch genoeg de mens in een welvarende wereld steeds minder bevrediging in zijn werk schijnt te vinden! Waarom anders het uitgebreide plan voor een toekomstige ondernemingsvorm van Wim Veldhuyzen? Een ondernemingsvorm, waarin arbeiders niet bestaan, maar waarbij ieder vennoot is van een produktiegroep en zijn inkomen uit een deel van de winst gevormd wordt! Een goed doordachte konstruktie, waarin geen enkel punt vergeten was; en dat alles om de mensen het plezier in hun werk te hergeven...

Of had Fons Elders het meer bij het rechte eind, toen hij een toekomst beschreef, waarin het werk als een noodzakelijk kwaad wordt gezien en de vele vrije tijd besteed wordt aan de erotiek? De menselijke betrekkingen worden steeds zakelijker, funktioneler. Het huwelijk is zo gezien het middel om de erotiek funktioneel te maken, net zoals de naastenliefde funktioneel is als middel om de groep te handhaven! De eros, die zo fundamenteel verbonden is met de oorsprong van het leven, met het leven zelf, zou als een positieve waarde in het maatschappelijke leven geïntegreerd moeten worden. De love-in is als vooruitlopend op een dergelijke ontwikkeling te beschouwen.

Zal de wereld er in 2000 leefbaarder op zijn geworden? Als 3 miljard mensen dat willen... Ja!

Fred Mos - Nijmegen.

Wereld-analfabetisme anno 1967

8 september j.l. werd de „Wereld-alfabetisatie-dag” gehouden (home-made-naam, er is nog geen goede nederlandse voor gevonden).

Naar aanleiding daarvan drukte de Figaro van 7 september j.l. een onderhoud af met prinses Ashraf Pahlavi, de tweelingzuster van de keizer van Iran. Enkele — niet vaak genoeg herhaalde — feiten uit dit onderhoud volgen hieronder.

Zij zegt: „Een derde van de wereldbevolking is nog steeds analfabeet, en meer speciaal de vrouwen zijn van dit analfabetisme het slachtoffer. In Iran is op dit ogenblik 60 % van de bevolking analfabeet. In sommige gedeelten van Zuid-Italië is het percentage ongeletterden 15 %, van de meeste landen in Afrika kan 95 % van de bevolking lezen noch schrijven!”

Ze gaat verder over de situatie in eigen land, en verklaart: „van de 3 miljoen kinderen die leerplichtig zijn, mankeren er 1,2 op het appèl, ondanks de leerplichtwet in Iran. Niettegenstaande de ondernomen actie ter bestrijding van het analfabetisme onder volwassenen — iedere vijf jaar worden er 2½ miljoen volwassenen in de leeftijd van 15-45 jaar in de gelegenheid gesteld om te leren lezen en schrijven —, zal het huidige aantal analfabeten, d.i. 8 miljoen, binnen enkele jaren dankzij het gestegen geboortecijfer in Iran van 2,7 tot 2,9 per jaar, — 10 miljoen bedragen”.

Dit artikel stond afgedrukt op de achterpagina van genoemde krant, die in deze tijd van het jaar vol staat met advertenties voor scholen, internaten, tweetalige opleidingen, technische cursussen, pensionaten gelegen aan de rand van het bos „tout comfort” enz.

Ik bedoel maar...

Piet Suwijn

Geef jezelf

REKENSCHAP

**DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
voor wetenschap en cultuur, dat
een blad wil zijn voor de verdieping
van de humanistische overtuiging.**

Abonnementsprijs f 11,50 per jaar; voor contribuanten van de Humanistische Stichting Socrates, en voor studenten f 10,— per jaar.

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**
Postbus 114, Utrecht
Giro 58 22 93

Zomers requiem

voor W.

*Twee parkieten stonden lamgeveleugeld
in hun kooi op het strand
En het bruine vlees
nestelde zich tegen de transistors*

*Ik zal al moe zijn van het weinige
dat ik begreep die dag
Ik had een stem niet te rooskleurig omdat
ik droeg het trieste weer in me
dat geen kans zag gerijpt te vervliegen
Ik die jou wilde vervoeren
Ik die zag hoe pril het was*

*Ik die hernieuwd wilde aanspoelen
die dacht wat opgeblazen indruk te leggen
op je lichaam in het luchtbed naast me*

*Ik had willen vragen laat me toch
delen in je verdriet om een kinderijse
Ik had je gewijd in de doodsgeheimen
van een gracht op zaterdagmiddag
en durven zeggen*

*jij ook jij
gaat anders het leven leiden van
brood en gedegen hagelslag*

*Maar jij
jij riep ontzaglijke dingen onder water
jij wees op horizonschimmen onder stoom
jij lachte om het verschil in beharing*

*En ik
ik ben het poffertjesspel gaan verliezen
zoals het was
zoals het goed zal zijn
met ondoorgrondelijke kinderwetten gespeeld*

Hans van Weely

Humanisme en christendom

5

In de loop van mijn ontwikkeling naar een ander levensinzicht zie ik steeds duidelijker, hoe het ene tot het ander kan leiden. Ik begon n.l. te begrijpen, dat religie, kunst en wijsbegeerte niet onafhankelijk van de ander, de medemens, kunnen worden bedreven. De waarde (waarmee ik natuurlijk slechts kan bedoelen: de waarde voor ons, mensen) van religieuze opvattingen en gewoonten(!), van kunstzinnige voortbrengsels en van wijsgerige theorieën moet m.i. zo gewetensvol mogelijk in onderling overleg worden onderzocht en vastgesteld.

Zoals de orthodoxe christen het, als puntje bij paaltje komt, op het geloof gooit, menen wij, humanisten, het wézenlijk van de twijfel te moeten hebben (opdat waarschijnlijkheid worde bereikt).

Immers, het antwoord dat wij het zijnde afdwingen door onze geestelijke structuur en onze zintuiglijke organisatie, is dat niet onze werkelijkheid? Werkelijkheid noemen we dus wat waarneembaar is of uit het waarneembare moet worden afgeleid. De mens kan echter slechts kennis van de werkelijkheid verkrijgen dank zij de homogeniteit (overal is alles gelijk), de kausaliteit (bij voldoende samenhang veronderstelt men een oorzaak-gevolg-relatie) en de evolutie (iets wordt pas volledig gekend als men er de geschiedenis van kan nagaan, aangezien alles zich uit alles ontwikkelt). Zo vinden we dus in de wereld onze eigen wetten terug, waarvan de meest evidente niets anders kunnen bewijzen dan dat wij zonder hen temidden van de gebeurtenissen doof en blind zouden zijn.

Wellicht is door het voorgaande duidelijker geworden hoe ik werkelijkheid als intersubjectiviteit hanteer. Het is in dit verband belangwekkend wat reeds de filosoof Herakleitos als wijsheid aanmerkt. Hij beweert o.m. dat deze wereld dezelfde is voor allen; dus we nemen haar allen op dezelfde wijze waar. Hij meent ook, dat zij door geen der goden of mensen is gemaakt. Naar mijn mening zijn wij langs de weg van twintig eeuwen godsbeschouwing met een fundamentele twijfel weer op dit uitgangspunt gekomen. Overigens moeten we ook hierbij zijn opmerking in gedachten houden, dat niemand ooit tweemaal in dezelfde stroom stapt.

Voordat wij komen tot het gebruik van woorden, is er reeds het een en ander aan de hand. Het is waarschijnlijk zelfs zó, dat wij het meest geïnteresseerd zijn in de werkelijkheid die nog niet is ontdekt (maar anderzijds: be-dekt) door de taal. Wij zoeken vaak de on-middellijke beleving, dat wil zeggen: zonder de afstand van de uitdrukking, waartoe het leven zelf echter toch ook altijd weer schijnt te tenderen.

En nu komt ook het antwoord op de vraag waarom ik religieus humanist ben in de dimensie te staan waarop het krachtens zijn aard recht heeft. Mijn religie is echter geen godsdienst, omdat ik, zelfs als ik behoefte heb aan het vormen van een voorstelling omtrent de mysterieuze achtergrond van leven en werkelijkheid, dan nog het belang van zulk een „persoonlijke waarheid” (zeg: niet intersubjectief te verifiëren mening) niet zou willen opblazen tot een zaak die zonder voorbehoud de rest van de mensheid aangaat. Ik geloof ook, dat dit het is wat het humanisme (nog) scheidt van vrijzinnig protestantisme en liberaal mohammedanisme.

De humanist aanvaardt geen enkele overlevering omtrent veronderstelde waarheden op religieus, artistiek en filosofisch gebied

als gezaghebbend, tenzij hij deze existentieel kan bevestigen (en zelfs dan blijft dit gezag tot mij beperkt, zolang de ander vanuit eigen autonomie niet tot dezelfde erkenning komt).

Hij streeft dus evenmin naar een kunstmatige (voorbarige) opheffing van de tegenstellingen binnen de gemeenschap waarin hij leeft en verkeert; het wederzijds verlangen naar begrip beschouwt hij als enige noodzakelijke voorwaarde voor zinvolle menselijke samenwerking.

Humanisme wordt bijgevolg gekenmerkt door tastenderwijs opbouwen van stellingen (het drukt dit uit door ontkenning van een bepaalde interpretatie van het christelijk begrip „bijzondere openbaring”), dus genuanceerd oordeel: de werkelijkheid is groter dan ons hoofd. Eksklusieve -ismen, waaronder ik ook elke orthodoxie meen te moeten onderbrengen, zijn natuurlijk op deze basis niet goed mogelijk, blijken in hun eenzijdigheid bij wezenlijke gemeenschapsbeoefening ook nimmer houdbaar.

Hier ontmoeten we de oorzaak van het feit, dat reformatorisch christendom en humanisme elkaar zo slecht verdragen. Vele protestanten begrijpen zelfs thans nog niet, dat er zoiets als humanistische geestelijke verzorging mogelijk is.

Deze resolute afwijzing van een andere dan de eigen benaderingswijze berust bijna altijd op onvoldoende kennisname: men heeft wel eens heel oppervlakkig iets van elkaar gehoord of gelezen, maar het oordeel werd bereids geveld, want niets spreekt zo vanzelf als de absolute waarde van de eigen waarheid.

Rooms-katholieken brengen het er in dit opzicht merkwaardigerwijs iets beter af. Zij maken onderscheid tussen de natuur en de bovennatuur. De bovennatuur is meer speciaal het terrein van God, van de bijzondere openbaring en de kerk, de natuur meer algemeen het terrein van het menselijke, het humane. Op het laatstgenoemde terrein laten zij volle ruimte voor het humanisme. Inzoverre het humanisme zich maar niet afzet tegen de kerk, open wil zijn naar de kant van God, kan het geaksepteerd worden en zelfs de naam „christelijk” ontvangen.

6

De afstand tussen humanisme en christendom is in de loop der eeuwen tamelijk groot geworden. Het christelijk geloof is in de ogen van vele moderne humanisten slechts een illusie. Hiervan nemen christenen met grote verontwaardiging kennis, hoewel hun eigen opmerkingen aan het adres van het humanisme op niet minder geringschatting blijken te berusten.

In de 16e eeuw was de tegenstelling minder groot, zelfs wilde men in de Nederlanden, Duitsland en Engeland nog wel bewust christelijk zijn. Een man als Desiderius Erasmus echter was ook toentertijd al een steen des aanstoots voor reformatorische christenen, al waardeerde men aanvankelijk zijn studie van de Heilige Schrift en zijn kritiek op de veruitwendiging van het geloofsleven.

En toch, vergelijken wij Erasmus met bijvoorbeeld Luther, dan wordt het duidelijk dat elk een poort is naar zeer van elkaar onderscheiden werelden. Erasmus brak met allerlei middeleeuwse vooroordelen, niet alleen op religieus gebied. Bij hem treffen we een andere, nieuwe wetenschapsbeoefening aan, ruimer, oorspronkelijker. Hij ging tot de bronnen van onze cultuur en ook van het christelijk geloof. De talenstudie, die hij zo voortreffelijk beoefende, stond bij humanisten in zeer hoog aanzien. Vanzelf-

sprekend ging dat gepaard met kritiek op het bestaande. De humanisten van die dagen konden hierbij zeer fel te werk gaan, maar vanuit een wezenlijker irenisch gezindheid dan we bij Luther en Calvijn ooit aantreffen.

De hervorming zag de mens primair als voor Gods aangezicht, terwijl dat in het evangelische humanisme reeds veel minder het geval was. De menselijke verantwoordelijkheid werd in de reformatie zozeer op God betrokken, dat er voor de vrijheid praktisch geen plaats overbleef. Dit leverde een groot aantal theologische twistpunten op.

Erasmus kent aan de mens een vrije wil toe. Luther niet. De laatste kon de keuzevrijheid van de mens niet geheel en al ontkennen, alleen al doordat hij anders met het stellen van de verantwoordelijkheid in te grote moeilijkheden zou komen. De mens echter mist volgens de reformatie de ware vrijheid, aangezien hij zich op vlucht bevindt; in zijn zich afwenden van God raakte hij geheel gevangen in zichzelf en valt reddeloos in de strikken die de duivel voor hem spant. Hij is radikaal, naar de grond en de wortel van zijn bestaan beschouwd, op de verkeerde weg. Alleen God kan hem daar nog afbrengen. Dat is de betekenis van de uitdrukking: de genade maakt vrij. Deze vrijheid is een vorm van beschikbaarheid, n.l. voor het dienen van God en zijn naaste. Erasmus daarentegen ontleende zijn mensbeeld niet alleen aan

de bijbel, maar ook aan de antieke wijsbegeerte, met name de Stoïcijnse. Hij onderscheidde 't lichaam met zijn driften van de ziel met de rede. De bevrijding van de mens was volgens Erasmus een beheersing van het driftmatige, instinktieve; redelijkheid en zedelijkheid stonden bij hem in het nauwste verband met elkaar.

Het belangrijkste was echter, dat hij feitelijk de autonomie van de mens erkende, wat door de tijden heen een belangrijk kenmerk van het humanisme is gebleven. Ik herinner slechts aan een tweetal stellingen uit de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond in Nederland: „De humanistische levensovertuiging wordt gekenmerkt door het pogen leven en wereld te verstaan met een beroep op menselijke vermogens en zonder uit te gaan van bijzondere openbaring”. En: „Het humanisme eist de voortdurende bereidheid zich in denken en doen redelijk te verantwoorden”.

Ook wanneer wij de poging ondernemen een schets te geven van humanistische religiositeit in de twintigste eeuw, treden grote verschillen met de kerkelijke-christelijke benaderingswijze aan het licht.

Arjen Struik

(wordt vervolgd)

Jeugdherinneringen uit de jaren vijftig

Ik als toerist weer in het dorp aan zee, waar ik een tiental jaren eerder me de god van het helm had gevoeld en filmster was voor het familiearchief. Toch bracht ik het nooit veel verder dan wat happende bewegingen in de lens, een stuntelig rollen van een laag, gemakkelijk duin in mijn gebreide broek).

Alles werd herinnering wat ik stapte en zong in dat dorp van vijf huizen en een bunker; een projectie uit de tijd van okkie pepernoot en pinkeltje met zijn muizen, wat later abeltje en de lift misschien.

Er was de fietsenstalling in een boerderij onder de Hondsbossche Zeewering, waar het naar natte dieren kon ruiken, een betonnen koeiengoot geschuurd als een keukenfornuis. Er was het iele, vervallen huisje met de spreuk „Wie het weet mag het zegge”, gelegen in de haarspeld waar de autobus zo'n pijn mee had. En er was de zonsondergang tussen de kiepkarren van dijkwerkers, met een stremmende rust in de golven; een log panorama van bazalt, strand en een zeedijk.

Rust ook in het groen van lieslaarzen op de pier ondanks het zacht mechanisch geratel van molentjes en nylondraad. En ik zocht het wrak met een stuk brug onheilspellend boven water en dacht er een bekende neer, volmaakt bloedend tussen de scherven.

En dan de zee. Te benaderen was zij alleen over een trap met smalle houten dwarsliggers, zodat het lopen iets moeizaams kreeg, een hoffelijk knikken in de knieën; een strandweg langs het paviljoen dat op een stormnacht met koffieapparaat en al in zee werd gespoeld, maar later is herbouwd.

Vrouwen in te wijde matrozenpijpen deden hevige stappen, werden uiteengetrokken door de wind, zout in hun ogen, vergeefs iets roepend.

En in de strandtent kocht ik dan dunne slierten veterdrop verbonden met elastiekjes aan plastic treinwagonnetjes. Verder was er nog ijs, noga, jujubes, een walm van frites later; vlaggetjes en ansichtkaarten.

Ik vind Bello weer terug: een stoomlocomotief, geboren in Berlijn in begin negentienhonderd, nu uitgerangeerd op dood spoor tegen een rood geschilderde buffer. Verboden op te klimmen. Bussen rijden er; maar ik zie haar nog als de vader van een rij kleine houten kinderen, die ze met paardekrachten voorttrok door de duinen, schril fluitend bij een overgang.

Allemaal herinnering, ik zei het al, geprojecteerd op een wat ouder geworden doek. Het enige wat te doen valt is alles te bewaren als de oude spoortrein op zolder, die zuinig in schoenendozen werd verpakt.

Hans van Weely

m & w

Abonneert u op

MENS EN WERELD

het 14-daags orgaan
van het Humanistisch Verbond.

Redactie en administratie:
Oudegracht 152, Utrecht.
Giro 30.49.60 t.n.v.
het Humanistisch Verbond
te Utrecht.

*Wat is humanisme?
Zeg maar ja tegen het leven.*

Humanisten in dienst: zij zijn de heren van het leger.

Tegen de stootkracht van een nieuwe idee is geen doeltreffender verdediging dan domheid.

Seriejeus

De Humanist is een zoogdier, met kennelijk menselijke trekken, die zich op twee benen voortbeweegt over een kluit modder en steen, draaiend om een vuurbol. Al draaiende staat hij stevig in zijn schoenen want hij heeft zijn veters goed vastgemaakt.

Vanaf de veters gaat links en rechts een vouw naar boven, naar het kruis, wat hem overigens niets zegt. Het kruis is dus niet belangrijk, we gaan dus verder naar boven, naar het rif. In tegenstelling tot de Australische kust, heeft de humanist maar één rif n.l. het middenrif. Vanaf dit rif zwabbert een lap textiel naar omhoog tot het eindigt in een knoop, deze houdt de nek bij elkaar, zodat het hoofd rechtop gedragen kan worden. Het hoofd verdient speciale aandacht, het moet regelmatig gekamd, gesnoten, geschampoöt, geschoren of gepoederd worden. Dit scheren of poederen maakt de zaak ingewikkeld hier begint de verwarring, er zijn namelijk twee soorten humanisten: scheer- en poeder-humanisten. Deze twee soorten zouden nog wel te onderscheiden zijn ware het niet dat sommige scheer-humanisten zich nooit scheren en sommige poeder-humanisten zich nooit poederen. Toch zijn sommige zich niet poederende poeder-humanisten nog wel te onderscheiden n.l. aan de rok, deze mist de vouwen vanaf de veters, maar deze rok bevindt zich op een lager nivo dan het hoofd, dus houden wij ons daar niet langer mee bezig. Want beide soorten humanisten houden zich alleen bezig met hoog nivo, daarom gebruikt hij zo graag moeilijke woorden, zodat gewone mensen, als potentiële humanisten, hem niet begrijpen en altijd potentieel blijven. Verder worden humanisten allemaal geboren, ze zijn dan wel humaan, maar nog geen humanist, het ist wordt pas aangeplakt als ze de moeilijke woorden hebben geleerd.

Belangrijk is, dat humanisten allemaal dood gaan, echt dood, niet zoals anderen, die daarna ergens anders stiekum verder leven, een dode humanist leeft dus niet meer. Voor de humanist dood gaat is hij verdraagzaam, hij verdraagt warmte, koude, regen, wind, luchtverontreiniging, watervervuiling, benzinedampen en andere geuren, radio's, telefoon, mensen en zelfs andere humanisten, hij is dus zeer verdraagzaam. Met sommige mensen is de humanist het niet eens, hij respecteert dat. Een humanist heeft ook zinnen, onzinnen en andere zinnen, deze mogen geprikkeld worden, 't hoeft niet, maar 't mag; daarom drinkt hij Cola of andere prikkelende vloeistoffen. Ook eet hij, dit begint bij het hoofd, zakt dan door het lijf tot het uitscheidt bij het kruis. Bij het kruis houdt alles dus op, vandaar zijn bezwaar hiertegen. Humanisten kommuniseren veel, velen praten, sommigen schrijven en enkele zeggen niets maar denken... maar altijd serieus. Dit is kenmerkend voor de humanist, een humanist die niet serieus is, is dus geen humanist, behalve een kleine groep onserieuze humanisten. Deze zijn echter ver in de minderheid, omdat humanisten echter democraties zijn en minderheidsgroepen ook serieus nemen, worden onserieuze humanisten, door serieuze humanisten, toch serieus genomen. Humanisten hebben ook altijd de behoefte serieus genomen te worden, dus dat zit wel goed, behalve deze behoefte hebben ze nog enkele andere behoeften, maar die zijn niet belangrijk, dus laten we ze buiten beschouwing.

Tot slot nog een heel aparte, heel vreemde trek van de humanist: Hij wil n.l. door iedereen HERKENT worden als humanist, zodat iedereen die hij tegenkomt kan denken „hé, alweer zo'n humanist, 't barst er van". Maar als een humanist gevraagd wordt wat nu eigenlijk een humanist of humanisme is, staat hij eerst met een mond vol tanden en begint pas na verloop van tijd aan een lang onsamenhangend verhaal, natuurlijk vol moeilijke woorden, zodat hij er toch niet uitkomt en de ander er steeds minder van gaat begrijpen. Om er tenslotte toch uit te komen, gaat hij kon-

zet u
zelf
eens
op de
bon!

Aan: Vrij Nederland,
Raamgracht 4, Amsterdam-C.
Gelieve mij ter kennismaking en
vrijblijvend 10 achtereenvolgende
nummers van Vrij Nederland te
zenden. Voor dit proefabonnement
zend ik u f 3.50 / per postwis-
sel of postgirorekening 135176 /
Gem. Giro A'dam V 900

Naam: _____
Adres: _____
Plaats: _____
Datum: _____

**NEEM NAAST UW KRANT
VRIJ NEDERLAND**

*in 1 grote uitbarsting zou ik willen verdwijnen
zoals die vulkaan in het begin der tijden
mijn liefde zou ik uitstorten in het heelal
zoals die vulkaan zijn lava uitstortte
die stolde en deze wereld werd*

*laat de nieuwe wereld nu ontstaan
uit mijn uitgestorte liefde
maar laat haar niet stollen
laat haar altijd vloeibaar blijven.*

H. Nieuwland

gressen beleggen met andere humanisten die het ook allemaal niet weten, zodat iedereen precies uit de doeken doet wat hij allemaal niet weet, zodat een ieder na afloop nog minder weet dan voor het kongres. Na nog een aantal van die kongressen gaat de onwetendheid hoogtij vieren, tot de voorzitter verzucht „Ach, hadden wij maar een God, dan kon Hij het ons vertellen, want Hij weet alles". Zo zal het Humanisme uiteindelijk een soort Godsdienst worden.

Cees Snijder

Ik wens donateur/abonnee te worden van het jeugd- en jongerenblad „Libertijn” over 1967.

Mijn naam is:

Adres:

te:

man/vrouw

Ik ben aangesloten bij:

en stort f op uw girorekening.

Handtekening

Ik wens donateur/abonnee te worden van het jeugd- en jongerenblad „Libertijn” over 1967.

Mijn naam is:

Adres:

te:

man/vrouw

Ik ben aangesloten bij:

en stort f op uw girorekening.

Handtekening

adressen

Het is van belang dat men deze lijst vergelijkt met de vorige, gezien de vele wijzigingen en aanvullingen.

HUMANISTISCHE JONGERENGROEPEN, JONGEREN- GESPREKSGROEPEN e.d.

(Sekretariaten of jongerencontactpersonen — CP)

Alkmaar	CP: J. H. Broekhuizen, Tolkerdijk 2, Schagen
Almelo	CP: D. J. Sluiter, W. v. Konijnenburgstraat 37
Amersfoort	CP: J. van Halm, Tuinstraat 22
Amstelveen/ Buitenveldert	CP: John van Cleef, Rigolettolaan 44, Amstelveen
Amsterdam	Secr.: F. Eckhard, Lorentzlaan 57
Apeldoorn	CP: A. Mooi, Hunze 58
Appelscha	CP: J. W. Ketzer, Maadsingel 5
Arnhem	CP: G. J. den Besten, Karel Doormanstraat 5
Drachten	CP: mevr. Veendorp, Stelpswijk 71
Eindhoven	Secr.: J. de Vos, Pr. Hendrikstraat 39
Gorinchem	CP: M. J. Engelvaart, Pr. Bernhardstraat 11
Groningen	CP: mej. W. Beckban, Helperwetstraat 61
Den Haag	CP: Marijke v. d. Wal, 's-Gravenzandelaan 134
Haarlem	CP: B. N. Binnendijk, Rijksweg 278
Hengelo (O.)	CP: H. Schanssema, Warmelostraat 30
Hilversum	CP: mevr. W. de Vries, Adm. de Ruyterlaan 148
Laren (N.H.)	CP: mevr. A. Samama, Houtweg 11
Leeuwarden	CP: dhr. Visser, Gounodstraat 12
Leiden	CP: J. L. Martens, Gr. J. v. Stolberglaan 340, Leidschendam
Nijmegen	CP: F. M. Mos, Hertogstraat 45
Oss	CP: F. P. Bohlmeijer, Kuipers Rietbergstraat 224
Rotterdam	Secr.: mej. M. Wensvoort, v. Harmelenstraat 35d
Steenwijk	CP: M. Kiers, Olde Wheemestraat 1
Terneuzen	CP: dr. H. D. J. Meijer, Frans Halslaan 32
Utrecht	Secr.: mej. M. Westeneng, W. Barendszstraat 57
Zaandam	CP: mevr. H. Gombert, Twiskeweg 13
Zeist	CP: mej. C. den Os, Huis ter Wege, Huis ter Heide
Zwolle	CP: mej. A. Lutje Schipholt, Heinoseweg 26, Dalfsen

HUMANISTISCHE JEUGDBEWEGING (sekretariaten)

Hoofdbestuur: mej. M. Margadant, Rigelstraat 122, Hilversum

Arnhem	mej. S. Matthes, Apeldoornseweg 54
Assen	D. Coert, Anreperstraat 113a
Eindhoven	mej. T. Brand, Staringstraat 18
Enschede	mej. I. Muijser, Louis Braillestraat 10
Den Haag	mej. M. Maris, Beeklaan 45, Rijswijk
	A. v. d. Noorda, Sweelinckstraat 33
Hilversum	mej. C. Calo, Godelindeweg 4
Leiden	mej. J. Boot, Steengarde 4, Leiderdorp
Zwolle	J. v. d. Hout, Veldweg 4, Hattum

STUDENTENVERENIGING OP HUMANISTISCHE GRONDSLAG 'SOCRATES' (ab-actiaten)

Hoofdbestuur: Jacoba van Beierenlaan 23, Delft

afd. Amsterdam:	Celebesstraat 117 ¹
afd. Delft:	postbus 228
afd. Groningen:	p/a Lorentzstr. 13a
afd. Leiden:	Lombardsteeg 1a
afd. Utrecht:	Balistraat 58

Met het voorbehoud dat er inmiddels zijn gewijzigd, vervallen of nieuwe bijgekomen. Wijzigingen en aanvullingen worden gaarne ontvangen door: secr. werkgroep J. & J., Postbus 114, Utrecht.

Druk: STORM UTRECHT-MARSEN

Kan ongefrankeerd
verzonden worden

Kan ongefrankeerd
verzonden worden

ANTWOORDKAART

ANTWOORDKAART

Machtiging nr. 3167

Machtiging nr. 3167

AMSTERDAM 17

AMSTERDAM 17

Libertijn

Postjeskade 43-1
Amsterdam-W.

Libertijn

Postjeskade 43-1
Amsterdam-W.